

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Erityisasiantuntija Ariann Grandell
Kansainvälinen osaaminen ja työvoima –tiimi
Työvoiman maahanmuutto ja kotouttaminen –yksikkö

LAUSUNTO

16.2.2023

VN/34446/2022

1/3

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
Suullinen asiantuntijakuuleminen 17.2.2023 klo. 11.00, valiokuntahuone E 422

LUONNONTUOTTEITA KERÄÄVIEN ULKOMAALAISTEN OIKEUDELLISEN ASEMAN MUUTTAMISESTA

Tausta

Luonnontuotteiden kerääjien asemasta säädetään tällä hetkellä luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta annetussa laissa (487/2021) (jatkossa marjalaki), joka tuli voimaan kesäkuussa 2021. Lain tarkoituksena on parantaa luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellista asemaa ja ansaintamahdollisuuksia sekä yhdenmukaistaa luonnontuotekeruualan elinkeinotoiminnan edellytyksiä. Työ- ja elinkeinoministeriö antoi viime joulukuussa eduskunnalle selvityksen lain vaikuttavuudesta. Sen arvioidaan parantaneen työntekijöiden asemaa, vaikka vaikutusten arviointi on lyhyen soveltamisajan vuoksi vielä vaikeaa. On selvää, että marjalaki ei kuitenkaan ole kokonaan poistanut alan epäkohtia. Lausunnon antajat nostivat esiin puutteita varsinkin valvovan viranomaisen toimivallassa, ansioiden maksamisen ajankohdassa ja kerääjien todellisen sopimusvapauden puuttumisesta. Myös marja-alalla esiin tulleet vakavat rikosepäilyt syksyllä 2022 osoittavat, että marjanpoimintaan liittyy nykymuodossaan poimijan kannalta merkittäviä riskejä.

Työ- ja elinkeinoministeriö käynnisti joulukuussa 2022 valmistelun kausityöasetuksen (valtioneuvoston asetus maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista 966/2017) muuttamiseksi. Tarkoituksena oli lisätä luonnontuotteiden kerääjät kausityölain (laki kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten 907/2017) soveltamisalaan, jonka jälkeen luonnontuotteiden keräämistä varten olisi tullut hakea kausityöviisumia tai -lupaa, jonka myöntäminen edellyttää, että kerääminen tapahtuisi työsuhteessa. Muutoksen tavoitteena oli selkeyttää kerääjien oikeusasemaa, siirtää ansiotasoon liittyvää riskiä yrityksille ja tuoda poimijat työsuhteita sääntelevien lakien piiriin. Valmistelu käynnistettiin kiireellisenä, jotta muutokset ehdittäisiin saada voimaan jo tulevalle satokaudelle.

Lausuntopalautteen vaikutus valmisteluun

Kausityöasetuksen muutosehdotusta koskeva lausuntokierros päättyi 2.2.2023, ja nopealle etenemiselle ilmeni sen aikana kahdenlaisia oikeudellisia esteitä.

Ensinnäkin oikeusministeriö piti ongelmallisena marjalain alkuperäisen soveltamisalan rajaamista asetuksella toisessa laissa (kausityölaki) olevan asetuksenantovaltuuden nojalla ilman että lainsäädäntövaltaa käyttävällä eduskunnalla olisi mahdollisuus vaikuttaa asiaan. Lisäksi oikeusministeriö katsoi, että kausityölain asetuksenantovaltuutuksen epätarkka muotoilu ei välttämättä mahdollista luonnonmarjankeruun lisäämistä sen soveltamisalaan. Oikeusministeriön johtopäätös oli, että ensin tulisi muuttaa marjalain soveltamisalaa ja kausityölain asetuksenantovaltuutusta ja vasta sitten luonnonmarjankeruu voitaisiin lisätä asetukseen ja siten kausityölain soveltamisalaan, eikä ehdotettua sääntelyä ei voida antaa asetuksella ilman valtuuttavan lainsäädännön tarkistamista.

Toiseksi sosiaali- ja terveysministeriö toi esiin, että luonnontuotteiden poimijoiden siirtyminen kausityöläisiksi antaisi heille laajemman oikeuden julkisen terveydenhuollon palveluihin sekä sairausvakuutuksen mukaisiin etuuksiin ja korvauksiin. Tästä aiheutuu pysyviä budjettivaikutuksia, eikä se siksi enää onnistuisi tämän hallituskauden aikana, kun lisätalousarvioita ei enää anneta. Valtiovarainministeriön arvion mukaan ei kerääjien siirtyminen verovelvollisiksi juurikaan kerryttäisi verotuloja valtiolle, koska kerääjät voisivat valita progressiivisen verotuksen, jolloin sovelletaan 0 %:n verotusta 14 000 euroon saakka.

Näiden lausuntojen perustella työ- ja elinkeinoministeriö katsoi, että asian valmistelua nopean aikataulun asetusmuutoksena ei ole mahdollista jatkaa.

Muutakin jatkovalmistelun kannalta tärkeää lausuntopalautetta saatiin, ja se analysoidaan tarkemmin erikseen. Varsinkin marjayrittäjät toivat myös esiin, että työsuhteeseen siirtyminen toisi heille suuria haasteita jatkaa liiketoimintaansa nousevien kulujen ja lisääntyvän hallinnollisen työn takia. Suurin osa muista lausunnonantajista pitivät kuitenkin muutosta hyvänä ja kannatettavana ja näkivät, että muutoksella voitaisiin merkittävästi parantaa kerääjien tilannetta ja suojella heitä hyväksikäytöltä.

Tulevaa satokautta koskevat järjestelyt

Koska nopean aikataulun asetusmuutos ei ole mahdollinen, tulevan kesän satokaudella kerääjien asemaa sääntelee edelleen marjalaki. Viranomaistoiminnan läpinäkyvyyteen ja lakiin perustuvauteen kiinnitetään erityistä huomiota. Tämä tarkoittaa sitä, että kerääjien kokonaismäärää koskevat kiintiöneuvottelut Thaimaan valtion kanssa jäävät pois, samoin marjanpoimijoiden allokointi yritysten kesken. Työ- ja elinkeinotoimisto hoitaa sille marjalain mukaan kuuluvaa tehtävää yritysten luotettavuuden arvioijana, ja työsuojeluviranomaiset valvovat marjalain noudattamista. Nämä tehtävät ovat erityisen tärkeitä tulevalle satokaudelle kerääjien oikeuksien suojelemiseksi. Työ- ja elinkeinoministeriö ja ulkoministeriö puolestaan jatkavat tavanomaista valtioidenvälistä yhteistyötä Thaimaan ja mahdollisten muidenkin kerääjien lähtömaiden kanssa. Aiempiä vuosina poimijat ovat tulleet maahan lähinnä Schengen-viisumeilla. Ulkoministeriö vastaa viisumien myöntämisestä ja käsittelee mahdolliset viisumihakemukset Schengen säännösten kriteerien mukaan.

Jatkovalmistelu

Kausityöasetuksen muutoksen kiireellistä valmistelua ei jatketa lausunkierroksella esiin tulleiden oikeudellisten esteiden vuoksi. Koko lausuntopalaute analysoidaan huolellisesti jatkotyön tueksi.

Työtä kerääjien aseman parantamiseksi on syytä jatkaa kokonaisvaltaisesti. On tärkeää selvittää huolellisesti marjalain ja kausityölain uudistamisen kautta käytettävissä olevat vaihtoehdot asetusvalmistelun aikana kertynyttä materiaalia hyödyntäen.

Kerääjien aseman parantaminen kirjataan ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön vastaiseen valtioneuvoston strategiaan, joka valmistuu vielä tänä keväänä ja jonka on tarkoitus toimia hyväksikäytön vastaisen työn pohjana tulevina vuosina.